

א שטיקל שפת אמת

על הדף

מסכת עירובין - דף ה

ברש"י ד"ה ומ"ד ארבעה כו'. דמחילה שאינה ראוי ל' לאו מחילה היא כו' וגזוזטרלות כו'.¹ (דף ה א') צריך עיון דהא הכא הוי שפיר מחיצה לכל המבוי, ומה בכך דלהלן מטפח אינו מיעוט כיון דבמקום המחיצה אמרינן פי תקרה יורד וסותם, דבשלמא התם בגזוזטרלות שם כל החלל שהמחיצות מקיפין אותו אינו מקום ד' אבל הכא המחיצה מקיף כל המבוי.

וגם צ"ע [מ"ש רש"י דאמרו רבנן דבטפי מעשרים וכו'] דהיכן מצינו דביותר מעשרים לא נימא פי תקרה יורד וסותם, ויותר הו"ל לפרש, דס"ל השתא כרב לעיל, דילפינן מהיכל דלאו פתח הוא ביותר מעשרים, ונימא נמי דפתח שאינו לד' לאו פתח הוא.²

ואפשר לולי פירש"י יש לפרש איפכא, דלמאן דאמר משום היכר, משהו היכר לא מהני משום דס"ל דהיכר דלמטה אינו כלמעלה אבל מאן דאמר משום מחיצה מהני מיעוט דמקום מחיצה לבד.³

¹ בגמרא, מובא מחלוקת בדין במבוי שהוא גבוה מעשרים אמה, דתני במתני' ימעט, ואחד מהדרכים שאפשר למעט החלל של עשרים אמה הוא, על ידי הגבהת קרקע המבוי כך שיתמעט החלל שמתחת לקורה עד הקרקע לפחות מעשרים אמה, ונחלקו האמוראים כמה צריך להיות רוחב האיציטבא שעושה. רב יוסף אמר: טפח. אביי אמר: ארבעה. והגמרא בפירושו השני מסביר טעמי שיטתם כך: רב יוסף סבר, שקורה משום היכר, וברגע שהגביה מתחת לקורה די בזה, שהרי הקורה ניכרת בכניסה למבוי, למשתמשים תחתיה. ואביי סבר שקורה משום מחיצה. ורש"י כאן מפרש דבריו כך: **ומאן דאמר ארבעה קורה - הממרת צמזי טעמא משום** שהקורה נחשבת כמחילה, **דאמרינן חודה החילון** של הקורה **יורד וסותם** המבוי, ונמצא שיש להמבוי ארבע מחיצות, **ואמרו רבנן, דנקורה שגבוהה טפי מעשרים** אמה **לא אמרינן** הכלל של פי תקרה **יורד וסותם**, ואפילו שימעט החלל מעשרים אמה, על ידי שגיביה הקרקע, אינו מועיל, אם אין האיציטבא רחב לפחות ארבעה טפחים, והטעם, **כיון דלא הוי מיעוט ארבעה**, הוי קורה זה **מחילה העשויה לפחות מארבעה טפחים**, וקיימא לן **ככל דוכתא דמחילה שאינה ראויה לארבעה** לאו מחילה היא, **דאין רשות היחיד לפחות מארבעה טפחים ואף על פי שמוקף מחילה של עשרה טפחים**. וגזוזטרלות דחנייה בן עקיבא נמי הכי אמרינן דאין מחילות אלא אם כן יש מוקף החלל ארבעה, **נפרק כיצד משתמין (עירובין פו, ג)** שאמר רבי חנניה בן עקביא שם, שהחכמים הקילו במים, שאם יש מעל המים גזוזטרא של ארבע על ארבע אמות, יכול לחקוק באמצע ארבע טפחים על ארבעה טפחים, ולמלאות מים דרך הנקב, ואפילו שאין לגזוזטרא מחיצות, מכל מקום נחשבת היא רשות היחיד כיון שרואים את העשרה טפחים שנשארו מסביב הנקב כאילו נכפפו, ונעשו מחיצה. נמצא שמוכח מדבריו שאין מחיצות אלא אם יש בתוך החלל ארבעה טפחים, שאם לא כן גם בגזוזטרא שפחותה מד' על ד' אמות, ניתן לחקוק ולמלאות דרכה מים.

² כך פירוש גם הראב"ד. מובא ברש"י א'. וראוי להביא כאן את דברי קרן אורה על הסוגיא כאן, דבתוך דבריו אפשר ליישב קצת את קושיית רבינו, וז"ל: ויש לדקדק בהא דאמר הש"ס דפליגי בקורה אי משום מחיצה או משום היכר, ומאן דאמר בד' ס"ל משום מחיצה, ופירש רש"י ז"ל, דס"ל דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם למעלה מכ', אם כן לפי זה מאי מהני אמלתרא בגובה, בשלמא אי משום היכר כי איכא אמלתרא הוי היכר, אלא אי משום דלא איירינן פי תקרה יורד וסותם למעלה מכ' מאי מהני אמלתרא. ועוד אפשר לומר דהא דאמרינן הכא קורה משום מחיצה היינו כרב דיליף מפתחו של היכל דלמעלה מכ' הוי פירצא, אלא דלפי זה לא הוי דומיא דקורה משום מחיצה או משום היכר דאמרינן לקמן במכילתין (י"ב ע"ב), דהתם קאי על עיקר תקנתא דקורה, **ויותר נראה דזה שאמרו חכמים דלא אמרינן יורד וסותם למעלה מכ' היינו נמי משום דתקרה שהוא למעלה מן' אמה דלא שלטא ביה עינא לא אמרינן יורד וסותם, ולפמש"כ רש"י ז"ל בריש שמעטא דאפילו למאן דאמר משום מחיצה על כל פנים טעמא דעשרים אמה היינו משום הכי, אם כן הוי מצי למימר דתרווייהו ס"ל משום מחיצה, ולמר סגי בטפח ולמר בעי ד' טפחים.**

³ פירוש: שאביי הסובר שצריכים לעשות איציטבא של ארבעה טפחים, סובר שהקורה משום היכר, ומשום הכי אינו מועיל לעשות האיציטבא רק טפח, משום שסובר 'שהיכר של מטה אינו כהיכר של מעלה'. ורב יוסף הסובר דסגי בטפח, סובר שהטעם הוא משום מחיצה, והרי יש מחיצות גמורות לכל המבוי, על כן, מועיל המיעוט של הטפח לאמר שיוורד וסותם. ולכאורה צריך בירור בסברת הדבר 'שהיכר של מטה אינו כהיכר של מעלה. ואפשר לומר, דכבר התרגלו הדרים במבוי להסתכל כלפי מעלה, לראות האם יש שם קורה להיכר, ובהיכר קטן על הקרקע לא ינתן לב שיש שם למעלה גם קורה, נמצא שלא הועיל כלום בזה שהגביה טפח [שהקורה עצמו אין מכירין כיון שהוא למעלה מעשרים אמות], אבל כשרחבו ארבעה, ניכרת שפיר ההיכר למטה, ובזה ינתן לב להקורה למטה, שהוא עכשיו פחות מעשרים אמות. ובאמת מצינו קצת סמך לדברי רבינו מפירוש הראב"ד (מובא בריטב"א, ובר"ן בתוספת ביאור) שגרס לעיל בגמרא לימא בהא קא מיפלגי, דמאן דאמר טפח, קסבר **אסור** להשתמש תחת הקורה, ומאן דאמר ארבעה קסבר **מוותר** להשתמש תחת הקורה. למאן דאמר שמוותר להשתמש תחת הקורה, **סבר דעקר היכר מבוי לתחת הקורה הוא, הלכך אי לא מעט אלא טפח לא חזי לתשמיש וליכא היכר, ומשום הכי מצריך ארבעה כדי שיהא ראוי לתשמיש**. ומאן דאמר אסור להשתמש תחת הקורה סבירא ליה דהיכר דמבוי לאו לתחת הקורה הוא אלא לשאר מבוי, הלכך בטפח בעלמא סגי דאפילו עביד טפי לא מצי לאשתמושי תחת הקורה. ע"כ. והנה אינו רחוק לומר שגם רבינו הראב"ד מפרש את דברי הגמרא כאן כמו רבינו, וארווח לן בזה, מה שנתקשו האחרונים (עי' גאון יעקב ד"ה ולהרב"א) לפי הראב"ד, אך יתפרש דברי הגמרא כאן 'דכו"ע מותר להשתמש תחת הקורה', דאיזה סברה נשתנה כאן כדי לאמר שלרב יוסף יסבור שמוותר להשתמש תחת הקורה, אבל לפי דברי רבינו אתי שפיר, שרב יוסף סבר שקורה משום מחיצה, ואינו צריך להיכר כלל. ודו"ק.